

ÇOCUK ve GENÇLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

III. Sınıf Çalışma Ekonomisi ve Endüstri
İlişkileri Bölümü

Risk Gruplarına Yönelik Sosyal Politikalar Dersi
Notları-IV

Doç. Dr. Şenay GÖKBAYRAK

İçerik

- **Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar**
  - Çocuk Tanımı
  - Değişen Koşullar Kapsamında Bir Risk Grubu Olarak Çocuklar
  - Çocuklara Yönelik Sosyal Politika Yaklaşımları
  - Temel Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Çocuk İşçiliği
    - Çocuk İşçiliği Kavramı
    - Çocuk İşçiliğinin Gelişimi
    - Rakamlarla Türkiye’de Çocuk İşçiliği
    - Çocuk İşçiliğinin Nedenleri
    - Çocuk İşçiliğinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar
    - Çocuk İşçiliğine Yönelik Sosyal Politika Düzenlemeleri

İçerik

- **Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar**
  - Gençlik Kavramı
  - Sosyal Politikada Bir Risk Grubu Olarak Gençler
  - Çalışma Yaşamında Gençler
  - Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar
  - Türkiye’de Gençlerin Durumu
    - Genç İşsizliği
  - Türkiye’de Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar

ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

Giriş

- Çocuklar birçok alanda refah hizmetlerinin temel yararlanıcısıdırlar.
- Çocukların yaşam kaliteleri önemli ölçüde, kendilerine sunulan refah hizmetlerinin kalitesi ve türü tarafından şekillenmektedir.
- Günümüzde çocukluk, ekonomik ve sosyal anlamda önemli değişimlere konu olmaktadır. Çağımızda çocuklar, çeşitli aile tipleri içerisinde gittikçe karmaşıklaşan hayatlar yaşamaktadırlar.
- Değişen koşullar kapsamında çocukların refahına yönelik politikalar da değişmektedir.

Çocuk Tanımı

- Evrensel olarak kabul edilmiş bir çocuk tanımı bulunmamakta; ülkelerin gelişmişlik düzeyi; sosyo-kültürel yapıları ve zamana göre değişik tanımlar yapılmaktadır.
- Çocuk tanımı yapılırken; gençlik döneminden ayırmak amacıyla yaş faktörü kullanılmakta; ancak kabul edilen yaş sınırı da, ülkelere, cinsiyete, kırsal-kent ayrımına göre değişmektedir.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile Uluslararası Çalışma Örgütü'nün ilgili sözleşmelerinde kabul edilen yaş sınırı 18'dir. 18 yaş altındaki herkes çocuk kabul edilmektedir.

Değişen Koşullar Kapsamında Bir Risk Grubu Olarak Çocuklar- I

- 21. yüzyılda çocukluk kavramını etkileyen beş önemli değişim bulunmaktadır:
  - Azalan doğum oranları ve artan yaşlı nüfus sonucunda, belirgin olarak ortaya çıkmasa da kaynakların çocuklardan yaşlılara doğru aktarılması.
  - Sosyal ve demografik farklılıklar sonucunda, çocuklar arasında yaşam koşulları ve ekonomik koşullar açısından artan ayırım.

Değişen Koşullar Kapsamında Bir Risk Grubu Olarak Çocuklar- II

- İnsanların, ürünlerin, bilgilerin ve görüntülerin küresel akışına çocukların maruz bırakılması şeklinde ortaya çıkan küreselleşme etkisi.
- Çocukların yaşamları üzerinde okul ve çocuk bakımı gibi kurumsal düzlemlerde gerçekleşen ve etkileri uzun vadede ortaya çıkan kurumsal denetime yönelik eğilim.
- Karar verme süreçlerinde çocukların seslerinin artması (Çocuk Hakları Yaklaşımı)

Değişen Koşullar Kapsamında Bir Risk Grubu Olarak Çocuklar- III

- Aile Yapılarındaki Değişim ve Çocuklar
  - Demografik ve sosyal değişiklikler aile yapılarında önemli değişimlere yol açarken; çocukların da hayatlarının farklılaşmasına ve karmaşıklaşmasına yol açmaktadır.
  - Doğurganlığın azalması ya da geç yaşta doğum yapma Batılı toplumlarda çocuk sayısını azaltmaktadır.

Değişen Koşullar Kapsamında Bir Risk Grubu Olarak Çocuklar- IV

- Aile yapılarındaki değişim (boşanma oranlarında artış, tek ebeveynli hane sayısındaki artış) çocukların çeşitli aile formlarında yaşamasına ve hayatlarının karmaşıklaşmasına neden olmaktadır.
- Ailevi ayrılıklar, tek ebeveyn ile yaşama, üvey aile, yarım kan hısımlığı, tek çocuk olma durumu çok farklı yaşam biçimlerini ifade etmektedir.
- Dolayısıyla, çocuklara yönelik farklılaşan ve değişen ihtiyaçlar karşısında evrensel nitelikli politikalar geliştirmek oldukça zordur.

Çocuklara Yönelik Sosyal Politika Yaklaşımları-I

- Çocuk refahına yönelik politikalar, çocukların ve ailelerin ihtiyaçları ve hakları doğrultusunda, ailelerin çocukların hayatlarında oynadıkları rollere ilişkin belirli varsayımlara dayanmaktadır.
- Bu doğrultuda, 20. yüzyılda çocuk bakımına yönelik olarak farklı dönemlerin ekonomik ve politik koşullarında ortaya çıkan dört farklı yaklaşım bulunmaktadır.

Çocuklara Yönelik Sosyal Politika Yaklaşımları-II

- **Bırakınız Yapsınlar ve Patriyarka**
  - Aile ilişkilerine sınırlı devlet müdahalesi ve özel bir alan içinde çocuk (Çocukların görünmezliği)
  - Çocukların ilgi alanlarının, genellikle ailelerin ilgi alanlarına yönelik sosyal politikalarla karşılanması

Çocuklara Yönelik Sosyal Politika Yaklaşımları-III

- Devlet Paternalizmi ve Çocukların Korunması
  - Devletin aile yaşamına müdahalesi, devletin çocukları koruma ödevi ve gerekli görüldüğü taktirde ailenin isteklerinin yok sayılması

Çocuklara Yönelik Sosyal Politika Yaklaşımları-IV

- Ailelerin ve Ebeveynlerin Haklarının Korunması
  - Ailelere hizmet ve mali destek sağlanması

Çocuklara Yönelik Sosyal Politika Yaklaşımları-V

- Çocuk Hakları

- Çocuklara hakları olan bağımsız özneler olarak yaklaşılması (BM Çocuk Hakları Sözleşmesi)
- Politik alanda çocukların sosyal aktörler ve hak sahibi kimseler olarak tanınması

“Sosyal Yatırım” Olarak Çocuklar

- Sosyal yatırım devleti, geleneksel refah politikalarından uzaklaşıp, bunun yerine sosyal ve insani sermayeye yatırıma dayanmaktadır (Fırsatlarda eşitlik)
- Bu refah stratejisinde çocuklar, geleceğin işçi vatandaşları olarak gelecekteki ekonomik başarının merkezi konumundadırlar.
- Çocuklara geleceğin yetişkinleri olarak değer verilmekte; politikalar, rekabete dayalı küresel bir piyasada ulusal ekonomik zenginliği sağlamak için, çocuklarının potansiyellerini şimdiden bu amaca yönelecek şekilde tasarlanmaktadır.

Nasıl Bir Sosyal Politika Anlayışı ?

- Ancak sadece çocukların geleceğine odaklanmak dengeli bir yaklaşım değildir.
- Çocukların sosyal yaşama katılımları ve kendilerini gerçekleştirme fırsatlarına sahip olmaları bakımından bugünkü refahlarına yönelmek ; *bugün ve gelecek arasında dengeli bir yaklaşım* geliştirmek gerekmektedir.

Temel Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Çocuk İşçiliği

Çocuk İşçiliği Kavramı-I

- Çocuk işçiliği kavramı konusunda genel olarak kabul görmüş bir tanım yoktur.
- Yaş faktörü temel bir tanımlama ölçütü olarak alınmakta; ancak tanımlarda farklı yaş sınırları belirlenmektedir.
- ILO çocuk işçiliğini istihdama kabulde asgari yaş sınırını esas alarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre;
  - 15 yaşın altında aile bütçesine katkı ya da hayatını kazanmak amacıyla çalışanlar çocuk işçi olarak tanımlanmaktadır. (138 No'lu İstihdama Kabulde Asgari Yaş Sözleşmesi)

Çocuk İşçiliği Kavramı-II

- Türkiye’de İş Kanunu kapsamında çocuk işçi tanımı bulunmamaktadır.
- Bununla birlikte; 2004 tarihli Genç ve Çocuk İşçilerin Çalıştırılması Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte; çocuk işçi
  - 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk İşçiliğinin Gelişimi -I

- Çocuk emeği tarihin her döneminde rastlanılan bir olgudur.
- Ancak çocukların işçi statüsüyle ücretli olarak yoğun bir biçimde çalışma yaşamına girişleri Sanayi Devrimi'nin yarattığı koşullar sonucunda olmuştur.
- Bu dönemde çocukların çalışmaya başlama yaşının beş yaş olduğu; çalışan çocukların ortalama 7-8 yaşında oldukları; çok ağır çalışma koşullarında çok uzun sürelerle çalıştırıldıkları görülmektedir.

Çocuk İşçiliğinin Gelişimi -II

- Çocukların oldukça kötü koşullarda çalıştırılmasının yol açtığı sorunlar bir süre sonra tepkilerle karşılaşmış ve ilk olarak İngiltere’de 1802 tarihli düzenleme ile çocuklara yönelik ilk sosyal politika düzenlemeleri ortaya çıkmıştır.
- Zamanla diğer Avrupa ülkelerinde de benzer düzenlemeler yaşama geçirilmiştir.
- Zorunlu eğitim uygulaması ve zorunlu eğitim süresinin zaman içinde artırılması da çocuk işçiliğinin azaltılmasında rol oynamıştır.

Çocuk İşçiliğinin Gelişimi -III

- Uluslararası düzeyde çocukların çalıştırılma yaşı, çalışma süreleri ve çalışma koşullarının sağlık ve güvenliğine yönelik yönelik ilk kararlar 1890 Berlin Konferansı'nda alınmıştır.
- 1919 yılında ILO'nun kurulmasıyla birlikte kabul edilen 5 No'lu "Sanayide Asgari Yaş Sözleşmesi", 14 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasını yasaklamıştır.

Çocuk İşçiliğinin Gelişimi -IV

- II. Dünya Savaşı sonrası kurumsallaşan refah devleti anlayışı ve bu yönde uygulanan sosyal politikalar, çocuk işçiliğinin azalmasına neden olmuştur.
- Ancak 1980'li yıllarla birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanan yapısal uyum programları sonucunda artan yoksulluk ve güvencesizlik çocuk işçiliğinin önemli bir şekilde artması sonucunu doğurmuştur.

Çocuk İşçiliğinin Gelişimi -V

- Dünya'da çocuk işçiliğinin en yaygın olduğu bölgeler, Asya, Afrika, Latin Amerika ve Karayipler'dir.
- Son yıllarda gelişmiş ülkelerde de çocuk işçiliğinin yaygınlaşması dikkat çekicidir (ABD).
- Tarım sektörü çocuk işçiliğinin en yaygın olduğu sektör durumundadır.
- Türkiye'de de esas olarak çocuklar tarım sektöründe çalışmaktadır.
- Türkiye'de çocuk işçiliği yıllar içerisinde azalma sergilese de hala çocuk işçiliğinin yaygın olduğu görülmektedir.

Rakamlarla Türkiye'de Çocuk İşçiliği -I

- Türkiye'de 2012 yılında toplam 15.247 18 yaş altı çocuk bulunmaktadır. Bu çocuklardan,
  - 893 bini (%5,9) ekonomik işlerde çalışmakta;
  - 7 503 bini (%49,2) ev işlerinde faaliyette bulunmakta;
  - 6 850 bini (%44,9) çalışmamaktadır.

Kaynak: TÜİK (2015), İstatistiklerle Çocuk 2014.

Rakamlarla Türkiye'de Çocuk İşçiliği -II

- Cinsiyet açısından bakıldığında,
  - Ekonomik işlerde çalışanların 614 bini (%7,9) erkek; 279 bini (%3,7) kız çocuklarından;
  - *Ev işlerinde faaliyette bulunanların* 3 243 (%41,7) erkek; **4 261 bini (%57,0)** kız çocuklarından;
  - Çalışmayanların 3 917bini (% 50,4) erkek; 2 933 (%39,3) kız çocuklarından oluşmaktadır.

Kaynak: TÜİK (2015), İstatistiklerle Çocuk 2014.

Rakamlarla Türkiye'de Çocuk İşçiliği -III

- Yaş grupları açısından bakıldığında,
  - 6-14 yaş grubunda toplam 11 386 bin çocuk;
  - 15-17 yaş grubunda ise toplam 3 861 bin çocuk bulunmaktadır.

Rakamlarla Türkiye'de Çocuk İşçiliği -IV

- 6-14 yaş grubundaki çocukların
  - % 2,6'sı ekonomik işlerde
  - 46,5 sı ev içi faaliyetlerde çalışmakta;
  - %51 'i çalışmamaktadır.
  - Ekonomik işlerde çalışan 6-14 yaş arası erkek çocuklarının toplam çocuk sayısına oranı % 3,2; kız çocukların oranı ise %1,9'dur.
  - Ev içi faaliyetlerde çalışan 6-14 yaş arası erkek çocuklarının toplam çocuk sayısına oranı % 41,4; kız çocukların ise oranı 51,7'dir.
  - Çalışmayan 6-14 yaş arası erkek çocuklarının toplam çocuk sayısına oranı % 55,4; kız çocukların ise % 46,4'dür.

Rakamlarla Türkiye'de Çocuk İşçiliği -V

- 15-17 yaş grubundaki çocukların,
  - % 15,6'sı ekonomik işlerde,
  - %57,3'ü ev içi faaliyetlerde çalışmakta;
  - % 27,1'i ise çalışmamaktadır.
  - Ekonomik işlerde çalışan 15-17 yaş arası erkek çocuklarının toplam çocuk sayısına oranı % 21,7; kız çocuklarının % 9,1'dir.
  - Ev içi faaliyetlerde çalışan 15-17 yaş arası erkek çocuklarının toplam çocuk sayısına oranı % 42,5; kız çocuklarının % 73,0;
  - Çalışmayan 15-17 yaş arası erkek çocukların toplam çocuk sayısına oranı % 35,8; kız çocukların ise % 17,9'dur.

Genel Durum

- Türkiye’de çocuklar ağırlıklı bir biçimde ev içinde çalışmaktadırlar.
- Ev içinde çalışma açısından toplumsal cinsiyetçi işbölümü belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.
- Yaş ilerledikçe çalışan çocuk sayısının artması, zorunlu eğitim süresinin uzamasının çocuk işçiliğini azaltan bir faktör olduğunu göstermektedir.
- Ekonomik faaliyetlerde bulunan çocukların % 44,7’si tarım; %24,3’ü sanayi; %31,0 ‘i hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir.
- Ekonomik faaliyetlerde bulunan çocukların %52,6’sı ücretli ve yevmiyeli; %46,2’si ücretsiz aile işçisi; % 1,1 ‘i kendi hesabına çalışmaktadır.

Kaynak: TÜİK (2015), İstatistiklerle Çocuk 2014.

Çocuk İşçiliğinin Nedenleri -I

- Yoksulluk :
  - Ailenin gelir ve güvence durumu azaldıkça, çocuk çalışması artmaktadır.
- Eğitim:
  - Eğitim maliyetlerinin yüksek olması; eğitim imkanlarına erişimin güçlüğü; ailelerin eğitim düzeyi ve eğitimi algılama biçimi; zorunlu eğitim süresinin kısa olması çocuk çalışmasını arttırmaktadır.

Çocuk İşçiliğinin Nedenleri -II

- Çocuk emeğine olan talep:
  - Ucuz ve kolay yönetilebilir işgücü olmaları nedeniyle çocuk emeğine olan talep çocuk işçiliğini artırmaktadır.
- Gelenekler:
  - Küçük yaşta çalışmanın sorumluluk bilincini artıracak düşüncesi çocuk işçiliğini artırmaktadır.
- Mevzuat :
  - Mevzuat eksikliği ya da mevzuatın etkin uygulanmaması çocuk işçiliği teşvik etmektedir.

Çocuk İşçiliğinin Nedenleri -III

- Kız ve erkek çocuklarının çalışma nedenleri farklılaşmaktadır.
  - Erkek çocukları daha çok meslek edinmeye yönelik çalışırken; kız çocukları evlenene kadar aile ekonomisine katkı bir nevi çeyiz parası biriktirmeye yönelik çalışmaktadır.

Çocuk İşçiliğinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar -I

- Çocukların yaşlarına , bünyelerine , iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uygun olmayan ortamlarda çalışmaları,
  - Biyolojik ve psikolojik gelişmelerine zarar vermektedir.
  - Çalışma ortamında iş kazası geçirme riski yetişkinlere göre çocuklarda daha fazladır.
  - Eğitim ve vasıf düzeyinin düşük kalmasına neden olmakta; bu dezavantaj kuşaklar arasında transfere yol açarak kısır döngü yaratmaktadır.

Çocuk İşçiliğinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar -II

- Çocuk çalışması ülke ekonomisinin geleceğini de olumsuz etkilemektedir.
- Çocuk çalışması, çocuk sömürsünü artırmaktadır.
- Çocukların çalışması, sosyal dışlanmalarını artırmaktadır.

Çocuk İşçiliğine Yönelik Sosyal Politika Düzenlenmeleri

- Çocuk işçiliğine yönelik uluslararası ve ulusal sosyal politika düzenlemeleri;
  - En az çalışma yaşının belirlenmesi,
  - Çocukların çalıştırılabileceği işlerin belirlenmesi,
  - Çalışma ve dinlenme sürelerinin belirlenmesi,
  - Sağlıklarının korunması,
  - Eğitim ve öğretim haklarının düzenlenmesi,
  - İşyerlerinde şiddet ve sömürüye karşı korunmalarını içermektedir.

Uluslararası Düzenlemeler-I

- BM İnsan Hakları Bildirgesi (23,24,25/2, 26/1 maddeleri)
- Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi (10/3 madde)
- Çocuk Hakları Bildirgesi (7 ve 9. Maddeler)
- Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk işçiliğine ilişkin düzenlemeler içermektedir.

Uluslararası Düzenlemeler-II

- ILO kuruluşundan bu yana, çocukların çalışma hayatından hemen çekilemeyeceği gerçeğinden hareketle, çocukların çalışma yaşamında koruyucu bir takım önlemlere yönelik düzenlemeleri ortaya koymuştur.
  - Çeşitli sektörlerle yönelik olarak asgari yaş standartlarına ilişkin sözleşmeler
  - 1973 tarihli 138 Sayılı İstihdama Kabulde Asgari Yaş Sözleşmesi ve 146 sayılı Tavsiye (Tüm sektörler ve tüm çalışan statüsündeki çocuklara yönelik)

Uluslararası Düzenlemeler-III

- 1999 tarihli 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve Tavsiye Kararı
  - Sözleşme uyarınca en kötü çocuk işçiliği biçimleri, çocukların alım-satımı ve ticareti; borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması; asker olarak çalıştırılma; kölelik; fahişelik ve çocuk pornografik yayınların üretiminde çalıştırma, uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticaretinde çalıştırılma gibi işlerdir.
  - Sözleşmeyi onaylayan devletler bu tip çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini ortadan kaldırmakla yükümlüdür.

Uluslararası Düzenlemeler-IV

- ILO 1998 tarihli Çalışmaya İlişkin Temel Haklar Bildirgesi'nde çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini sona erdirilmesi ilkesine yer vermektedir.
- 1992 tarihli IPEC programı, en büyük teknik işbirliği programıdır.
  - Uzun vadeli amaç, çocuk işçiliğine son verilmesi; kısa ve orta vadeli amaç, çocukların korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesidir.
  - Çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini yok etmek öncelikli amaçtır.

Uluslararası Düzenlemeler-V

- AB Düzenlemeleri

- Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı (20.ve 22. maddeleri)
- AB Temel Haklar Şartı (32. Maddesi)
- 1994 tarih 94/33 no'lu “Gençlerin İşyerlerinde Korunmasına İlişkin Direktif”

çocuk ve gençlerin çalıştırılmalarına ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

Türkiye’de Çocuk İşçiliğine Yönelik Düzenlemeler -I

- 151 Sayılı Kanun:
  - Maden ocaklarının içinde 18 yaşın altında çocuk çalıştırılmasını yasaklamıştır.
- 1936 tarihli 3008 Sayılı İş Kanunu:
  - Çocukların çalışma yaşamında korunmasına ilişkin çeşitli hükümlere yer vermiştir.
- 1961 ve 1982 Anayasaları:
  - Çocukların özel olarak korunmasına ilişkin düzenlemeler içermektedir.
- Anayasa’da 2010 yılında yapılan değişiklikle, çocuklar için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı belirtilerek; kimsenin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılmayacağı, küçüklerin çalışma koşulları açısından özel olarak korunacakları belirtilmiştir.

Türkiye’de Çocuk İşçiliğine Yönelik Düzenlemeler -II

- Çalışan çocuklarla ilgili mevzuat oldukça dağınıktır.
  - 4857 Sayılı İş Kanunu
  - 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu
  - 3308 Sayılı Meslek Eğitimi Kanunu
  - 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu
  - 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
  - 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
  - 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
  - 6098 Sayılı Borçlar Kanunu
  - 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş İlişkileri Kanunu

Türkiye’de Çocuk İşçiliğine Yönelik Düzenlemeler -III

- Çocuk işçiliğine yönelik en ayrıntılı düzenleme, 4857 Sayılı İş Kanunu’nda yer almaktadır.
  - 71. Maddeye göre, 15 yaşını doldurmamış çocukların çalışması yasaktır.
  - Ancak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimini tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine zarar vermeyecek ve eğitimlerine devam edenlerin okullarına devamını engellemeyecek hafif işlerde çalıştırılabilmektedir.

Türkiye’de Çocuk İşçiliğine Yönelik Düzenlemeler -IV

- İş Kanunu’nda çocukların,
  - Yer ve su altı işlerinde çalıştırılma yasağı,
  - Gece çalıştırılma yasağı,
  - Ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılma yasağı,
  - Sağlık kontrolü,
  - 18 yaşından küçük işçiler rapor,
  - Yıllık ücretli izin,
  - İşyerinde cinsel tacize yönelik koruma,
  - Öğrenim hakkına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır.

ILO-IPEC Programı

- Çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaların önemli bir bölümü 1992 yılından bu yana ILO-IPEC Programı kapsamında yürütülmüştür.
- Program, kamu kurumları, sosyal taraflar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşlarını çalışan çocuk sorunuyla ilgili olarak harekete geçirmiştir.
- Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması; 138 No'lu ILO sözleşmesinin kabulü; sokakta çalışan çocuklar için bakım merkezlerinin açılması; meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi; sanayi sektöründe çalışan çocuklar için sağlık hizmetleri; ilkokulu bitiren çocukların çıraklık eğitiminden yararlanması; küçük işyerlerini hedefleyen “İşyeri Danışma ve Denetleme Grubu’nun oluşturulması gibi faaliyetler IPEC Programıyla yaşama geçmiştir.

Güncel Sorunlar

- Çocuk çalışmasının büyük bir bölümünün İş Kanunu kapsamı dışında kalan 3 ve daha az işçi çalıştıran işyerlerinde toplanması nedeniyle, İş Kanunu kapsamı dışında çocukların çalışması.
- Denetim ve cezai yaptırımların yetersizliği.
- Çocuk işçiliğine yol açan makro ekonomik ve sosyal sorunların varlığını sürdürmesi

Çocuklar Yönelik Sosyal Politika Yaklaşım Önerileri

- Çocuklara yönelik sosyal politikalar,
  - Kısa vadede, çalışma yaşamında denetim mekanizmaları güçlendirilmiş koruyucu düzenlemeleri;
  - Uzun vadede, çocukları çalışmaya iten nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik; yoksullukla savaş ve gelir dağılımı adaletini sağlamaya yönelik politikaları; etkin sosyal güvenlik, eğitim ve istihdam politikalarını içermelidir.

GENÇLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

Gençlik Kavramı-I

- Gençlik, hayat akışı içerisinde çocukluk ile erişkinlik arasındaki geçiş dönemidir.
- Adolesan terimi, genellikle psikoloji alanında, ergenlik döneminde yaşanan fiziksel, duygusal ve cinsel olgunluğun biyolojik ve ruhsal görünümelerini anlatmak için kullanılmaktadır.
- İstatistiklerde genç ise 15-24 yaş grubundaki kişileri tanımlamaktadır.
- Sosyologlar ise, gençliği üç kurumsal geçiş dönemi kapsamında tanımlamaktadırlar.

Gençlik Kavramı-II

- Okuldan çalışma hayatına geçiş:
  - Eğitimin tamamlanması ve işgücü piyasasına giriş.
- Ailevi geçiş:
  - Aileden (görelî) bağımsızlığın kazanılması.
- Konut geçişi:
  - Aile ile birlikte yaşanan konuttan, bağımsız bir konuta geçiş.

Sosyal Politikada Bir Risk Grubu Olarak Gençler -I

- 20. yüzyılın sonu 21. yüzyılın başındaki değişimlerle birlikte; geleneksel geçiş modelinin yerini *genişletilmiş ve kırılğan geçişlerin* alması, toplumsal yaşamda gençleri risk grubu haline getirmektedir.

Sosyal Politikada Bir Risk Grubu Olarak Gençler -II

- Geleneksel geçiş süreci, 1970’li yılların ortalarına kadar süren bir modeldir. Bu model;
  - Gençlerin okulu asgari terk etme yaşımda terk etmelerini;
  - Neredeyse hiç vakit kaybetmeden sorunsuz bir şekilde iş bulmalarını;
  - Ergenliklerin son dönemlerinde çalışmaya başladıkları için aileleriyle birlikte yaşamalarını;
  - Para biriktirmelerini, evlenerek kendi evlerini kurmalarını içermekteydi.

Sosyal Politikada Bir Risk Grubu Olarak Gençler -III

- Günümüzde yaşanan genişletilmiş geçiş süreci ise,
  - Gençlerin 16'lı yaşlarının sonlarında ve üniversitelerde daha uzun süre geçirmesini;
  - Aile ile birlikte daha uzun süre yaşanmasını;
  - Daha geç yaşta ebeveyn olmayı (ortalama 26 yaş)
  - Evlilik kurumunun değişmesini (Birlikte yaşama);
  - Daha uzun süreler geçiş konutunda yaşamayı içermektedir.

Sosyal Politikada Bir Risk Grubu Olarak Gençler -IV

- Değişen ekonomik ve sosyal koşullar kapsamında genişletilmiş geçiş süreci kırılğan bir hal almaktadır.
- Kırılğan geçişler,
  - Gençlerin bir meslek sahibi olmadan okuldan ya da
  - Kendi evlerinin sahibi olmadan aileyle yaşanan konuttan ayrılmasını (evsizlik) içermektedir.

Sosyal Politikada Bir Risk Grubu Olarak Gençler -V

- Aile ilişkilerindeki farklılaşmalar, genişletilmiş geçiş sürecinin kırılmaşmasına neden olmaktadır.
  - Gençlerin önemli bir kısmı ebeveynlerin ayrılma ve boşanma süreçlerine tanıklık etmekte;
  - Önemli bir kısmı biyolojik ebeveynlerinden farklı ebeveynler ile yaşamakta;
  - Okuldan çalışma hayatına kırılma geçişler, ailevi ilişkilerdeki kırılmaşlıkla birleşince suçta karışma ve uyuşturucu kullanma oranları artmaktadır.

Çalışma Yaşamında Gençler -I

- Tüm Dünya'da gençler, istihdam durumları ve çalışan yoksulluk olgusu kapsamında dezavantajlı kesimlerden birini oluşturmaktadır.

Çalışma Yaşamında Gençler -II

- Gençlerin çalışma yaşamındaki karşılaştıkları riskler bölgelere göre farklılık göstermektedir:
  - Asya ülkelerinde gençler, ucuz emek öğeleri olarak düşük ücretler, uzun çalışma saatleri ve iş güvencesinin olmadığı işlerde yoğunlaşmakta;
  - Latin Amerika ülkelerinde gençler, işsizlik ve düşük ücret riskleriyle karşılaşmakta;
  - Afrika ülkelerinde, gençler düşük eğitim düzeyleri ve ekonomilerin yeterli iş yaratamaması sonucu işsizlik riskiyle karşılaşmakta;
  - Ortadoğu ülkelerinde ise, aile yapısı ve toplumsal değerlerden dolayı en riskli grubu genç kadınlar oluşturmaktadır

Çalışma Yaşamında Gençler -III

- Gelişmiş ülkelerde ise gençlerin işgücü piyasalarında yaşadıkları sorunlar gelişmekte olan ülkelere göre farklılaşmaktadır. Bu ülkelerde gençler,
  - Okulu bitirmeden kısmi süreli işlerde çalışarak ekonomik bağımsızlıklarını kazanmakta;
  - Eğitim sürelerini uzatarak işgücü piyasalarına girişlerini ertelemekte;
  - Nitelik düzeyi düşük gençler ise enformel sektörde kendi hesabına çalışmayı tercih etmektedirler.
  - Bu ülkelerde de genç işsizliği ekonomik ve sosyal birçok soruna yol açmaktadır.

Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar-I

- İlk sosyal politika önlemleri, gençlerin çalışmaya kabul yaşı ve çalışma sürelerine yönelik koruyucu düzenlemeleri içermektedir.
- Dünya çapında gençlere yönelik en kapsamlı politikaları Birleşmiş Milletler geliştirmektedir.
  - 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
  - 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi
  - 1995 tarihli Dünya Gençlik Eylem Programıküresel düzlemde gençlerin korunmasına yönelik düzenleme ve faaliyetleri içermektedir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerin koordinasyonu BM Gençlik Programı tarafından üstlenilmektedir.

Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar-II

- ILO'nun gençlere yönelik faaliyetleri ise, gençlerin istihdam sorunlarına odaklanmaktadır. Bu çerçevede, ILO,
  - Çok sayıda sözleşme ve tavsiye kabul etmiş;
  - Gençlik İstihdam Programı ve Gençlik İstihdam Ağı ile genç istihdamının artırılmasına yönelik küresel önlemlerin alınmasına; ülke programlarının belirlenmesi ve uygulanmasına destek olmaktadır.

Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar-III

- Avrupa Birliği'nin Gençlik Politikaları
  - 1993 Maastricht Anlaşması'ndan sonra esas olarak gençlerin eğitimi ve eğitim hareketliliğine odaklanılmıştır.
  - Lizbon Stratejisi (2000) gençlere yönelik ekonomik ve sosyal politikalar için bir dönüm noktası oluşturmuştur.
  - Avrupa Gençlik Paktı (2005 Revize edilen Lizbon Stratejisiinin bir parçası olarak) gençlerin eğitime, istihdama ve topluma katılımını yaygınlaştırmayı hedeflemektedir.
  - Gençlik İçin Yeni Strateji 2010-2018
    - Eğitim ve istihdam fırsatlarını artırmak
    - Toplumsal katılımı artırmak
    - Gençler ile toplum arasındaki dayanışmayı teşvik etmek
    - Açık işbirliği yöntemi

Türkiye’de Gençlerin Durumu

- Türkiye genç nüfusa sahip bir ülkedir. (Fırsat penceresi)
- Fırsat penceresinin açılabilmesi, gençlerin eğitim ve istihdam sorunlarının çözümüne bağlıdır.
- Eğitimde üst düzeylere çıkıldıkça, eğitime katılım ekonomik sıkıntılar nedeniyle azalmaktadır.
- Kız çocuklarının okullaşma oranları daha düşük düzeydedir
- Bölgeler arasında okullaşma oranları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır.
- Eğitim olanaklarının niteliğinde ciddi eksiklikler bulunmaktadır ve eğitime kamu kaynaklarından ayrılan pay OECD ülkeleriyle kıyaslandığında düşüktür.
- Eğitim harcamaları içerisinde özel harcamaların oranının yükselmesi eğitimde fırsat eşitsizliğini artırmaktadır.

Temel Sorun Genç İşsizliği -I

- Gençlerde özellikle de kadınlarda işgücüne katılım oranları düşüktür.
- Genç işsizliği ise en önemli sorundur.
  - TÜİK Temmuz 2015 verilerine göre, Türkiye’de 15-24 yaş grubunda işsizlik oranı %18,3 olurken; bu oran genç erkeklerde %15,6; genç kadınlarda ise %23,2 olarak gerçekleşmiştir.

Temel Sorun Genç İşsizliği -II

- Eğitimli gençlerde işsizliğin yüksek olması ise dikkat çekicidir.
- Genç işsizliğinin temel nedenleri,
  - Yeterli istihdam olanaklarının yaratılamaması
  - Eğitim ve istihdam politikaları arasında eşgüdüm sorunu
  - İşgücü piyasalarında yaratılan işlerin nitelik düzeyi düşük işlerden oluşması
  - Meslek eğitiminin ara kademe elaman ihtiyacını karşılayamaması
  - İlk işe girişte yaşanan zorluklar

Türkiye’de Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar-I

- Türkiye’de gençlere yönelik doğrudan bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.
- 4857 Sayılı İş Kanunu’nda işin düzenlenmesi ve iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin gençlere yönelik bazı koruyucu düzenlemeler bulunmaktadır.
- 2008 yılındaki İstihdam Paketi kapsamında, gençlerin istihdamını artırmaya yönelik prim teşviklerinin yanı sıra; gençlere yönelik aktif işgücü piyasası önlemlerinin artırılması; mesleki eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi; gençlerin stajyer olarak istihdamının kolaylaştırılması gibi düzenlemeler bulunmaktadır.

Türkiye’de Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar-II

- Türkiye’de eğitim hariç, gençlik sorunlarıyla ilgili en büyük kamu kurumu Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’dür. Ancak söz konusu kurumsal yapının faaliyet alanının genişliği, bir gençlik politikası oluşturma ve uygulamaktan uzaktır.
- Kalkınma planlarında gençlerin işgücü piyasalarındaki dezavantajlı konumlarını ortadan kaldırmak bir amaç olarak tanımlansa da bu amacı gerçekleştirecek stratejiler tanımlanmamaktadır.

Türkiye’de Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar-III

- 2006 yılında faaliyete geçen Mesleki Yeterlilik Kurumu, gençlerin mesleki yeterliliklerini tanımlayarak işgücü piyasalarına geçişlerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar-IV

- AB Destekli Proje ve Politikalar
  - İŞKUR’un gençlerin işgücü piyasalarında istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik çeşitli proje ve kursları.
  - AB Bakanlığı bünyesinde AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi, eğitim ve öğrenim hareketliliğine destek olmaktadır.

Türkiye’de Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar-V

- ILO Gençlik İstihdam Ağı
  - Türkiye 2006 yılında dahil olarak, Ulusal Gençlik İstihdamı Eylem Planı hazırlama yükümlüğü altına girmiştir.
  - Bu eylem planıyla gençlerin işgücü piyasalarına katılımını artırmak; insana yakışır iş ve yoksulluğu azaltmaya yönelik hedefler ve eylemler benimsenmektedir.

Türkiye’de Gençlere Yönelik Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi

- Türkiye’de gençlere yönelik sosyal politikalar dağınık ve bütünsellikten yoksun bulunmaktadır.
- Tanımlanmış uluslararası ve ulusal hedefler doğrultusunda; bütüncül, çok boyutlu stratejileri içeren eşgüdümlü sosyal politikalara gereksinim duyulmaktadır.

Referanslar

- Ridge, T. (2011), “Çocuklar”, *Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (Çeviri ed: Şenay Gökbayrak), Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara: 491-501.
- Tokol, A. (2013), “Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar”, *Sosyal Politika* içinde (Ed: Aysel Tokol ve Yusuf Alper), Dora Yayınları 4. Baskı, Bursa: 359-369.
- Coles, B. (2011), “Gençler”, *Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (Çeviri ed: Şenay Gökbayrak), Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara: 502- 510.
- Emircigil, B. F. (2013), “Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar”, *Sosyal Politika* içinde (Ed: Aysel Tokol ve Yusuf Alper), Dora Yayınları 4. Baskı, Bursa: 370-386.